

Apoštolská konštitúcia Svätého Otca Jána XXIII. Veterum Sapientia (Tretia časť)

pápež Ján XXIII.

16. marca 2022 ✝ Cirkev ✝ Encykliky

Apoštolská konštitúcia Svätého Otca Jána XXIII. *Veterum Sapientia* (Tretia časť)

Intronizácia pápeža Jána XXIII.

zdroj: flickr.com

4. Z uvedených dôvodov sa Apoštolská stolica v každom čase usilovala latinský jazyk starostlivo opatrovať a chrániť. Oceňovala ho a považovala za hodný používania staby *velkolepé rúcho nebeskej doktríny i najsvätejších zákonov*¹ a uplatňovala ho vo výkone svojho Magistéria. Rovnakým spôsobom používali latinský jazyk správcovia posvätných vecí. Nech sú mužovia Cirkvi kdekoľvek, s pomocou jazyka Rimanov sa môžu pohotovo dozvedieť o všetkom, čo prináleží Svätej stolici, a vďaka nemu môžu medzi sebou pohotovejšie² komunikovať.³

Jazyk natolko spojený so životom Cirkvi má byť teda *uchopený teoreticky aj prakticky, pretože náleží viac náboženstvu, než humanistickým štúdiám a literárnej kultúre*,⁴ ako upozornil náš predchodca blahej pamäti Pius XI. Ten metodickým výskumom predmetu vymedzil tri výnimočné prednosti tohto jazyka obdivuhodne súhlasné so samou povahou Cirkvi: *Aby Cirkev predurčená vytrvať až do naplnenia a završenia vekov mohla vo svojej náruči objasť všetky národy, vyžaduje si zo svojej podstaty jazyk univerzálny, nemenný a neľudový*.⁵

5. Keďže je nevyhnutné, aby sa všetky cirkvi *súhlasne stretávali pod správou Cirkvi rímskej*,⁶ ktorej najvyšší veľkňazi disponujú *riadnou a bezprostrednou biskupskou mocou nielen nad každou jednou z cirkví, ale tiež nad všetkými, ako aj nad každým jedným pastierom a veriacim*⁷ akéhokoľvek obradu z ktoréhokoľvek národa či jazyka, je celkom zjavné, že nástroj vzájomnej komunikácie,

obzvlášť medzi Apoštolskou stolicou a cirkvami používajúcimi latinský obrad, má byť *univerzálny* a *nestranný*. Z toho dôvodu rímski veľkňazi vtedy, keď si prajú vyučovať katolícke národy, ako aj konzília Rímskej kúrie pri výkone svojich povinností a vypracúvaní dekrétov vzťahujúcich sa na univerzálne spoločenstvo veriacich za každých okolností uplatňujú latinský jazyk, ktorý nespočetné množstvo národov prijíma ako hlas matky.

6. Je žiaduce, aby jazyk používaný Cirkvou bol nielen univerzálny, ale aj *nemenný*. Ak by totiž pravdy katolíckej Cirkvi mali byť tradované, či už prostredníctvom jedného alebo viacerých moderných jazykov podliehajúcich zmene⁸ – aj keby sa žiaden z nich netešil zvláštnej autorite – následkom toho⁹ by sa ich význam v dôsledku zjavnej rozmanitosti jazykov nezdal dostatočne zrozumiteľný a zreteľný. Je zrejmé,¹⁰ že kvôli tomu by už viac nejestvovala žiadna stabilná a spoločná norma, pomocou ktorej by mohol byť posudzovaný význam ostatných. Latinský jazyk, dlhodobo chránený od významových variácií, ktoré ľudia majú vo zvyku vnášať do slovnej zásoby každodenným používaním, je z tej príčiny¹¹ potrebné považovať za ustálený a nemenný, nakoľko aj nové významy určitých latinských slov, ktoré si vyžiadali vývoj, výklad a obrana kresťanských doktrín, sú už dávno definované pevne a stabilne.

7. Keďže katolícka Cirkev založená Kristom Pánom medzi ostatnými ľudskými spoločnosťami trvalo vyniká nevýslovnou dôstojnosťou, patrí sa, aby používala jazyk *neľudový*,¹² ale plný vznešenosti a noblesy.

8. Okrem toho latinský jazyk, ktorý *právom môžeme nazvať katolíckym*,¹³ pretože je posvätený nepretržitým používaním zo strany Apoštolskej stolice, matky a učiteľky všetkých cirkví, má byť považovaný za *poklad neporovnateľnej znamenitosti*¹⁴ sťa určitá brána, ktorá všetkým otvára prístup ku kresťanským pravdám prijatým v dávnych dobách a k výkladu dokumentov cirkevnej náuky.¹⁵ V neposlednom rade je zvlášť vhodným putom, ktoré zázračne spája prítomný vek Cirkvi s minulosťou a budúcnosťou.

9. Nik preto nemôže pochybovať o sile prítomnej, či už v rímskej reči alebo v dôstojnej humanistickej literárnej kultúre,¹⁶ ktorá primerane vedie k správnej formácii a k upevneniu krehkého ducha dospievajúcich mladých ľudí, pretože obzvlášť pestuje, robí zrelými a zdokonaľuje vyššie schopnosti mysle i duše. Brúsi tiež obratnosť umu a silu správneho úsudku, aby bola mladá myseľ spôsobilá všetko správne obsiahnuť a zhodnotiť, pričom v neposlednom rade učí myslieť aj hovoriť v najvyššom rétorickom poriadku.¹⁷

(Pokračovanie)

¹ Pius XI, *Motu Proprio Litterarum Latinarum*, 20 Oct. 1924: A.A.S. 16 (1924), 417.

² Rýchlejšie, promptnejšie (*expeditius*, komparatív od *expedite*).

³ Neutrum (podstatné meno stredného rodu) *commercium* (obchodný styk, obchodovanie) prítomné v latinskom origináli môže (*in hoc loco*) (na tomto mieste) pôsobiť trochu prekvapivo. Latinskej tradícii však frazéma *commercium linguae* („styk“ jazyka, komunikácia v zmysle výmeny informácií) nie je cudzia. Moderná doba, žiaľ, považuje informácie za tovar. Jazyk sám o sebe nie je predajným artiklom. Je vetrom do plachát lodí naplnených emóciami. Bez vetra by antické galérie boli stratené.

⁴ Pius XI, *Epist. Ap. Officiorum omnium*, 1 Aug. 1922: A.A.S. 14 (1922) 452. Pápež Pius XI. v citovanej vete deklaruje, že latinčina nie je dôležitá výlučne z kultúrnych dôvodov, ale záleží na nej najmä

kvôli nepretržitému tradovaniu živého a pravdivého náboženstva. Z hľadiska gramatiky je pre *interest* (prítomné v latinskej pôvodine) a *refert* charakteristická väzba s genitívom. Miera, koľko na niečom záleží, sa vyjadruje genitívom ceny. *Interest* sa skladá z *inter* a *est* (*interesse*, byť medzi niečím, nachádzať sa medzi). Latinský jazyk je Božím klinom vrazeným medzi klasické humanistické štúdiá a spasiteľnú vieru. Spája ich tak, aby božské neustále vyživovalo to ľudské pupočnou šnúrou mystiky.

5 *Pius XI, Epist. Ap. Officiorum omnium, 1 Aug. 1922: A.A.S. 14 (1922) 452.* Čo si treba predstaviť pod formuláciou *sermo non vulgaris*? Je to jazyk, ktorý dlhodobo nie je vystavený vulgarizácii a kontaminácii obscénnosťou, invetívami, slangom *et cetera*. Skutočnosť, že *corpus linguae* (jazykové telo) klasickej a ľudovej latinčiny obsahuje tiež lexikálne jednotky z kategórie najnižších ľudských pudov, nemal na konštitúciu liturgického jazyka žiadny vplyv. Znečistenie prestáva byť problémom, keď si vezmeme do rúk mentálne sito. Viera týmto sitom rozhodne je.

6 *S. Iren., Adv. Haer. 3, 3, 2; Migne, PG 7, 848.* Sloveso *convenire* (zísť sa, zhromaždiť sa, stretnúť sa) je kompozitum utvorené z prepozície *cum* (*con*) a *venire*. Toto sloveso zanechalo stopu napríklad v slovenskom konvente. K primárnym významom tohto verba patrí zhoda (*inter patres convenit*, medzi otcami bola, zavládla zhoda), neosobne sa prekladá tvarmi sluší sa, náleží, patrí sa. Exaktný preklad slov rímskeho pontifika, ktorý v tomto prípade cituje svätého Ireneja Lyonského z jeho spisu *Proti herézam* (*Adversus haereses*), by mal znieť: „Pre každú (miestnu) cirkev (pre všetky cirkvi) je nevyhnutné (*necesse* s konjunktívom), aby bola v zhode s rímskou Cirkvou.“ Táto zhoda však vychádza, ako naznačuje pápežom použité sloveso, zo vzájomného stretnutia (*con* a *venire*) v pravde a v láske. Aby sme zachovali elementárny význam príslušného slovesa (*convenire*, stretnutie vo vzájomnej dogmatickej harmónii), pristúpili sme k opisnej a poetickejšej forme prekladu, ktorá nijako neneguje slová pontifika, aby všetky cirkvi boli v zhode s Cirkvou Večného mesta. *Convenire* však do seba rovnako integruje rozmer legalistický, právny. V sústave antického práva tento pojem vyjadroval mocenský akt (dostať sa pod moc, *in manum*, napríklad, manžela). *Convenire* ďalej možno vykladať v podobe „súhlasne sa stretnúť pod niečou správou“ (jurisdikciou). Vzhľadom na rôzne odtiene tohto slovesa je to jedna z mnohých šípok vrhnutých do jazykového terča.

7 *Cfr C. I. C., can. 218, § 2.*

8 Na tomto mieste máme do činenia s ablatívom *ex mutabilibus linguis recentioribus*. V kabáte pomnožného substantíva *recentiores* odhaľujeme význam v podobe mladších, súčasnejších, novších autorov alebo javov. V tomto prípade je pravdaže reč o jazykoch mladších, než je *sermo Latinus*. V slovenskom znení sa prikláňame k adjektívu moderné jazyky.

9 Konjunktív imperfekta aktíva tvorený od deponentného slovesa *consequi*, a to *sane ex eo consequeretur* (naozaj, vskutku, iste by z toho vyplývalo, plynulo) zosilňuje pápežskú výpoveď viac, než slovenské (za)iste. Pripadá do úvahy i voľnejší preklad v podobe „následne by to znamenalo, že...“, vetu sme však nemali v úmysle zbytočne zahusťovať alternatívnymi možnosťami prekladu.

10 Latinčina tu opäť konzervuje v mramore slova konjunktív *omnibus pateret*. Svätý Otec sa s istou dávkou zovšeobecnenia opiera o známy latinský slovný obrat *late haec ratio patet* (táto zásada má širokú platnosť) a dospieva k názoru, že strata latinskej verbálnej kultúry by mala pre teológiu západnej cirkvi

tragické následky. Teológia nie je len veda „o“ Bohu (takéto tvrdenie môže byť dokonca duchovne nocívne), je to predovšetkým múdrosť prežívaná „v“ Bohu a „s“ Bohom. Nie slovo „o“ Bohu *ad extra* (smerom navonok), ale interne zakotvené „v“ Bohu. Latinskej teológii však hrozí, že stratou latinskej jazykovej „chrbtice“ by mohla stratiť pojmoslovný aparát po stáročia preverený modlitbami a slzami.

11 *Re quidem ipsa* (avšak tou vecou). Čo nám autor kladie na srdce? Latinský jazyk má spolu s gréčtinou funkciu duchovnej „vodováhy“, ktorou sa premeriava teologická výpoveď v ostatných jazykoch. Keď zlomíme či zahodíme pravítko, ako budeme vedieť, do akej miery je čiara nakreslená voľným ťahom skutočne rovná? „Menzurálna“ a meracia funkcia v latinskom jazyku výrazne prevyšuje funkciu komunikačnú, ktorá v moderných jazykoch, naopak, dominuje.

12 Výraz neľudový môžeme substituovať výrazom všedný, bežný. Prečo je to tak? Liturgia nemôže existovať bez poézie, poézia si však vyžaduje špeciálny jazykový súbor schopný odrážať transcendentálnu pravdu ako priezračná vodná hladina. Stačí však jeden kameň a hladina sa rozčerí. Tým kameňom je nevhodné slovo (ba dokonca zlá myšlienka), pretože v sekunde dokáže narušiť ťažko získanú duchovnú rovnováhu. Aj preto kladie Cirkev dôraz na spoločnú modlitbu. Zlé myšlienky môžu prestrihnúť modlitebný „kábel“ jednotlivca veľmi ľahko, nemožno to však tvrdiť o modlitbe celého spoločenstva. Je nepredstaviteľné, aby sa všetci kresťania na zemi v jedinej sekunde prestali modliť, ako keď vypneme rozhlasový prijímač. S každým nádychom času sa niekto vo svete modlí (zvlášť to platí pre spoločné liturgické slávenia), a to dáva modlitbe brnenie neprerušiteľnosti.

13 *Cfr Pius XI, Epist. Ap. Officiorum omnium, 1 Aug. 1922: A.A.S. 14 (1922), 453.*

14 *Pius XII, Alloc. Magis quam, 23 Nov. 1951: A.A.S. 43 (1951) 737.*

15 *Gerundivum interpretanda* sémanticky naznačuje, že *monumenta* (pamiatky, pamätníky, vzácne dokumenty) cirkevnej náuky majú byť primárne interpretované s použitím „médiá“ latinského jazyka. Autor sa prikláňa k obrazu brány, ktorou prechádzame z minulosti do budúcnosti – a naopak. Ľudstvo márne hľadá stroj času a neuvedomuje si, že niekoľko metafyzických strojov času máme na dosah ruky.

16 V duchu latinskej zásady *multa paucis* (bohatstvo významov vyjadrené koncíznymi prostriedkami na malej jazykovej ploche) je v spojení *honestis litteris* tajomne zobrazená šírka a hĺbka humanistického vzdelania – duchovného dáždika chrániaceho duše pred krupobitím heréz. Úlohou kresťanskej intelektuálnej formácie prekvapivo nie je ani tak šíriť pravdu (pravda sa bez pôsobenia Ducha Svätého dostáva do zajatia subjektivismu), ako upevňovať ju a bojovať s nepravdou, najmä ak vieme, že lož a synkretizmus kradnú pravde argumentačný kabát.

17 Mysel' a reč spolupracujú v postavení matky a dieťaťa. Doslovný preklad príslušnej vety preto znie „ako myslieť, tak aj hovoriť“, pričom *verbum* (sloveso) myslieť (*cogitare*) je vo vetnej konštrukcii použité ako prvé. *Summa ratione* je vďaka sémantickej variabilite slova *ratio* ťažko preložiteľným ablatívom, najmä pokiaľ ide o jeho vzťah k večným rétorickým pravidlám. V koreni *ratio* „drieme“ deponentné *reri* (rátať, zvažovať, vypočítať, kalkulovať, *inire rationem, numerum* – počítať, zvažovať výpočtom). Západný človek si pod racionalizmom jednostranne predstavuje takmer matematický kognitívny úkon, no jeho význam je v skutočnosti oveľa hlbší. Tak, ako sa grécky termín *νόος* (v slovenskej transliterácii *nús, nous*) nekryje celkom s latinským *intellectus*, nie je racionalizácia výlučne vecou rozumu, ale najmä srdca.

Myslieť *in summa ratione* obsahuje aj tvorbu rovnováhy medzi srdcom a rozumom, medzi emóciami a kognitívnou zložkou ľudského ja. Latinský jazyk má potenciál vytvoriť takúto rovnováhu vďaka dialektickej jednote pohybu a pokoja vo svojej gramatickej stavbe.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/apostolska-konstitucia-svateho-otca-jana-xxiii-veterum-sapientia-tretia-cast/>